

УДК 336.1.02

Мирончук В.М.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Вінницького навчально-наукового інституту
Тернопільського національного економічного університету***Завальнюк І.О.***студентка
Вінницького навчально-наукового інституту
Тернопільського національного економічного університету*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз методів визначення стійкості фінансової системи країни. Розглянуто основні дестабілізаційні фактори, які негативно впливають на зазначену економічну категорію. Визначено переваги та недоліки сучасних методів оцінювання стійкості фінансової системи України.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансова система, дестабілізаційні фактори, методи оцінювання стійкості фінансової системи, індикатори фінансової стійкості.

Мирончук В.М. Завальнюк І.А. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье проведен анализ методов определения устойчивости финансовой системы страны. Рассмотрены основные дестабилизирующие факторы, отрицательно влияющие на указанную экономическую категорию. Определены преимущества и недостатки современных методов оценки устойчивости финансовой системы Украины.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, финансовая система, дестабилизирующие факторы, методы оценки устойчивости финансовой системы, индикаторы финансовой устойчивости.

Mironchuk V.M., Zavalniuk I.O. THEORETICAL ASPECTS OF UKRAINIAN FINANCIAL SYSTEM'S STABILITY

The article the analysis of methods for determining the stability of the financial system of the country. Describes the main destabilizing factors that adversely affect specified economic category. The advantages and disadvantages of modern methods of evaluating the stability of the financial system of Ukraine.

Keywords: financial stability, financial system, destabilizing factors, methods, evaluation of stability of the financial system, indicators of financial stability.

Постановка проблеми. Наявна економічна ситуація у країні, що сформувалася на фоні несприятливих глобалізаційних процесів та внутрішньодержавних перетворень, вимагає особливої уваги щодо налагодження ефективного функціонування фінансової системи. Адже вона є інструментом реалізації державної політики й механізму перерозподілу валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), а також здійснює функціональні обов'язки щодо забезпечення фінансовими ресурсами всієї економіки країни та її окремих суб'єктів за допомогою сформованої інфраструктури. Саме тому ефективність здійснення державної політики безпосередньо зображено за допомогою показників динамічного функціонування фінансової системи, що змінюються під впливом різних екзогенних та ендогенних факторів.

У зв'язку з тим, що реформування вітчизняної фінансової системи носить перманентний характер та є досить складним й суперечливим процесом, постає питання щодо забезпечення її стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань стійкості фінансової системи, зокрема визначенню її індикаторів та побудові адекватної системи оцінювання, присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як Н. Веллінка, О. Кіреєва, В. Міщенко, О. Петрика, Б. Пшика, М. Шаповалової, М. Фута та інших.

Мета статті – узагальнення наявних підходів щодо визначення сутності стійкості фінансової системи та методів її оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не дивлячись на поширене застосування терміну «стійкість фінансової системи», на даний момент не існує його чіткого визначення.

Так, вітчизняні науковці В. Міщенко, О. Кіреєв та М. Шаповалова визначають стійкість фінансової системи як стан динамічної фінансової системи, вплив якого не заважає здійснювати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, функціонування платіжної системи, а також абсорбцію (амортизацію) шоків [1].

Професор О. Петрик визначає пріоритетність підтримання стійкості фінансової системи завдяки дії центрального банку шляхом розробки, здійснення й постійного оновлення плану дій щодо стабілізації фінансової системи [2, с. 4].

Б. Пшик трактує поняття стійкості фінансової системи країни як змogu забезпечити безперерйне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, відсутність надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів та можливість управління фінансовими ризиками, а також стійкість фінансової системи, що дає змogu протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на економіку [3, с. 95].

Значна увага визначенню поняття приділяється зарубіжними науковцями. Так, Е. Крокет (голова Форуму фінансової стабільності та Банку міжнародних розрахунків), вивчаючи визначення стійкості фінансової системи, пов'язує його з визначенням поняття «нестабільність» як такої ситуації, в якій економічна діяльність перебуває під негативним впливом коливань цін на фінансові активи або нездатність фінансових установ відповідати за договірними зобов'язаннями [4].

Н. Веллінк (президент Центрального банку Нідерландів) відокремлює особливості стійкої фінансової

системи як такої, що здатна ефективно розміщувати ресурси й абсорбувати шоки, уникаючи впливу їх дестабілізаційних чинників на реальну економіку та інші фінансові системи [4].

М. Фут визначає стійкість фінансової системи такими показниками: а) грошова стабільність; б) рівень зайнятості населення, близьким до нормальної норми зайнятості в економіці; в) довіра економічних суб'єктів до фінансових установ і ринків; г) відсутність відносних коливань цін на реальні або фінансові активи [5].

Отже, проаналізовані визначення стійкості фінансової системи, запропоновані різними авторами, можна розділити за такими напрямками:

- визначення стійкості фінансової системи як такої, що здатна ефективно функціонувати під впливом різних дестабілізаційних факторів;

- визначення стійкості фінансової системи через призму поняття нестабільності;

- визначення стійкості фінансової системи певними параметрами, які зображають цільові орієнтири її забезпечення.

Ураховуючи вищезазначене, ми можемо сформулювати власне визначення стійкості фінансової системи. Стійкість фінансової системи – це якісне відображення функціонування фінансової системи завдяки ефективності її взаємодії з реальною економікою в умовах невизначеності впливу дестабілізаційних факторів.

Основні дестабілізаційні фактори, у свою чергу, можна розділити на ендегенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні).

До внутрішніх чинників впливу на стійкість фінансової системи країни можна віднести: рівень досконалості економічної політики держави та розвитку вітчизняної фінансової системи, стабільність курсу національної валюти, фінансову лібералізацію, зменшення виробничих процесів у країні, політичну нестабільність тощо.

До зовнішніх – світові глобалізаційні процеси в економіці, дестабілізацію потоків та капіталу на міжнародних фінансових ринках, мобільність капіталу тощо.

Таким чином, забезпечення стійкості фінансової системи має бути чи не найголовнішим завданням економічної політики держави. Наголошуючи на тому, що фінансова система за своєю структурою є досить складною (ураховуючи тісний взаємозв'язок між такими її елементами, як фінансові установи й організації, фінансові ринки, інфраструктурні інститути та фінансові зв'язки між ними тощо), слід передбачати стійкість кожного з її складових.

Отже, розглянуті фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних учених є теоретико-методологічним підґрунтям для аналізу стійкості фінансової системи України, що на сьогодні не набув постійного комплексного характеру і перебуває на стадії розробки.

Запропоновані офіційні методи оцінювання стійкості фінансової системи, потребують удосконалення.

Так, методологія Міністерства внутрішніх фінансів (далі – МВФ), яка передбачає визначення 40 індикаторів фінансової стійкості (далі – ІФС): 25 індикаторів для установ сектору депозитних корпорацій (12 з яких основні) та 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій, у тому числі інші фінансові корпорації (2 індикатори), нефінансові корпорації (5 індикаторів), домашні господарства (2 індикатори), ліквідність ринку (2 індикатори) та ринки нерухомості (4 індикатори) [6].

На сьогодні зазначена система оцінювання фінансової стійкості використовується НБУ щоквартально,

для складання та поширення даних виключно сектору депозитних корпорацій (банків) за 12 основними та 10 рекомендованими індикаторами (див. табл. 1).

Таблиця 1

Перелік індикаторів фінансової стійкості для сектору депозитних корпорацій України

Основні ІФС
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів
Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів
Співвідношення кредитів, що не діють, не враховуючи резерви капіталу
Співвідношення кредитів, що не діють, до сукупних валових кредитів
Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів
Норма прибутку на активи
Норма прибутку на капітал
Співвідношення відсоткової маржі до валового доходу
Співвідношення безвідсоткових витрат до валового доходу
Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу
Рекомендовані ІФС
Співвідношення капіталу до активів
Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу
Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів
Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу
Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу
Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу
Співвідношення витрат на утримання персоналу до безвідсоткових витрат
Поеднання ставок за кредитами та депозитами (базисні пункти)
Поеднання найвищої та найнижчої міжбанківських ставок (базисні пункти)
Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)
Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів
Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до спільних зобов'язань
Співвідношення чистої відкритої позиції інструментів участі в капіталі до капіталу
Ринки нерухомості
Співвідношення кредитів на житлову нерухомість до спільних валових кредитів
Співвідношення кредитів на комерційну нерухомість до спільних валових кредитів

Джерело: складено автором на основі офіційних даних НБУ [6]

Ураховуючи відсутність показників, розглянутих у табл. 1, які б зображали діяльність підприємств нефінансового сектору, сектору домогосподарств, сектору державних фінансів, грошово-кредитного ринку, валютного ринку тощо, доцільність застосування зазначеної методики при оцінюванні стійкості фінансової системи країни є сумнівною. Адже, не зважаючи на те, що Україна обрала євроконтинентальну (банківсько-орієнтовну) модель фінансо-

вої системи, де основним напрямом є динамічний розвиток банківських установ як фінансових посередників, при аналізі стану фінансової системи країни значно впливають показники сектору державних фінансів.

Методичні рекомендації розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277, не зважаючи на комплексність підходу відбору показників, які формують фінансову безпеку країни, а саме: банківська безпека (7 показників), безпека небанківського фінансового ринку (4 показники), боргова безпека (5 показників), бюджетна безпека (4 показники), валютна безпека (6 показників), грошово-кредитна безпека (5 показників), ставлять за мету визначення інтегрального індексу економічної безпеки, що складається з 9 середньозважених субіндексів (виробничої, демографічної, енергетичної, зовнішньоекономічної, інвестиційно-інноваційної, макроекономічної, продовольчої, соціальної та фінансової безпеки). Зазначене дає можливість адекватно оцінити стійкість фінансової системи за допомогою визначення не відповідних вагових коефіцієнтів при формуванні субіндексу й, насамперед, розуміння понять «фінансова стійкість» та «фінансова безпека». Адже поняття «фінансова безпека» є розгорнутим і визначає такий стан фінансової системи країни, за допомогою якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансу, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [7].

Досить змістовними та чітко сформованими є організаційно-методичні підходи, запровадженні в НБУ, системи оцінювання стійкості фінансової системи, розглянені В. Міщенко, О. Кіреєвим та М. Шаповаловою [1].

Так, на думку авторів, кожний складовий елемент фінансової системи (грошово-кредитний ринок, ринок споживчих товарів, ринок товарів промислового призначення, валютний ринок, ринок цінних паперів, ринок нерухомості, світовий товарний і фінансовий ринки) під час його оцінювання зображений певною системою показників та індикаторів.

До індикаторів фінансової стійкості банківського сектору при щоденному моніторингу відносять 9 індикаторів, що характеризують стан ліквідності банків: один, що визначає якість кредитного портфелю та два – валютні ризики (при щомісячному моніторингу використовують систему з 23 індикаторів). До індикаторів фінансової стійкості небанківських фінансових установ (зокрема страхових компаній) включено 4 основних показники, що характеризують розмір і важливість сектору небанківських установ у фінансовій системі та економіці в цілому.

Фінансова діяльність підприємств нефінансового сектору характеризується 7 показниками, що, крім усього іншого, зображають їх фінансову ефективність при використанні власного та позиченого капіталу, рівень вразливості від валютного ризику, залежності від законодавства та рівня його дотримання тощо. До індикаторів фінансової стійкості сектору домогосподарств включено показник співвідношення боргу домогосподарств до ВВП та обслуговування й погашення боргу домогосподарств відносно їх доходів.

Індикатори фінансової стійкості сектору державних фінансів включають найбільшу кількість показників – 30. Це пов'язано з державними фінансами, що впливають на стан фінансової системи в цілому

та на окремі її елементи. До індикаторів стійкості рівноваги на грошово-кредитному ринку відносять 14 показників, що поділені відповідно аналізу кон'юнктури на ринку міжбанківського кредиту, аналізу насиченості економіки грошима, аналізу кон'юнктури на ринку кредитів і депозитів, а також аналізу розподілу грошей в економіці між інституційними секторами та за видами валют.

До індикаторів стійкості рівноваги на валютному ринку включають 7 показників, які характеризують кон'юнктуру на валютному ринку та рівень втручання Національного банку в ситуацію на ньому. До індикаторів стійкості рівноваги на споживчому ринку і ринку товарів промислового призначення включено 6 показників, що визначають ймовірність виникнення цінового шоку на ринку промислових та споживчих товарів. До індикаторів стійкості рівноваги на ринку цінних паперів включено 4 показники, що аналізують ринок облігацій внутрішньої державної позики ОВДП та кон'юнктуру на організованому ринку цінних паперів.

До індикаторів стійкості рівноваги на ринку нерухомості включено 4 індикатори, які визначають ймовірність виникнення цінових шоків на ньому. До індикаторів стійкості платіжного балансу, світового товарного і фінансового ринку віднесено 11 показників, що зображають стійкість руху іноземної валюти між країнами, безпечність рівня боргу країни, динаміку цін на зовнішніх товарних ринках, а також зміни кон'юнктури на міжнародних фінансових ринках.

Після проведення аналізу запропонованих показників, що визначають поточний стан фінансової системи, проводиться стрес-тест – прогнозування розвитку фінансової системи країни за показниками, які найбільше впливають на стійкість фінансової системи країни, та публікується спеціальний звіт про стан фінансової системи.

Висновки. Аналіз підходів щодо визначення поняття «стійкість фінансової системи» підкреслив його багатогранність та складність оцінювання. Адже основні загальновідомі методики визначення стійкості фінансової системи, даючи можливість проводити розгорнутий аналіз стану фінансової системи країни, потребують суттєвого досвіду аналітика при заключенні висновків щодо взаємодії різних показників та узагальненні отриманої інформації, що обмежує її використання широким колом споживачів, які потребують зазначеної інформації.

Доцільним у такому випадку є побудова моделі оцінювання стійкості фінансової системи за допомогою узагальненого інтегрального показника. Що дасть змогу швидко діагностувати можливість протидії фінансової системи дестабілізаційним факторам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міщенко В. Організаційно-методичні підходи щодо запровадження в НБУ системи оцінювання стійкості фінансової системи: інформаційно-аналітичні матеріали / В. Міщенко, О. Кіреєв, М. Шаповалова. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 97 с.
2. Петрик О. Якою має бути організаційна структура банківського нагляду в Україні? / О. Петрик // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 3–7.
3. Пшик Б. Фінансова стабільність: сутність та особливості прогляду / Б. Пшик // Вісник СевНТУ. – 2013. – № 138. – С. 91–96.
4. Crockett A. The Theory and Practice of Financial Stability / A. Crockett // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions. – 1997. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cepr.org/gei/6rep2.htm>.
5. Foot M. What is financial stability and how do we get it? / M. Foot // ACI (UK) The Roy Bridge Memorial Lecture. – 2003. – 3 April

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fsa.gov.uk/Pages/Library/Communication/Speeches/2003/sp122>.
6. Індикатори фінансової стійкості / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/bank_supervision/index.htm.
7. Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

УДК 338.1

Мокряк К.В

*аспірант кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеського національного економічного університету*

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РОЗВИТКУ КРИЗИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕХАНІЗМІВ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

У статті досліджено комплекс заходів направлених на подолання фінансової кризи підприємства. Детально досліджено кожен з механізмів забезпечення стійкого фінансового стану. Проаналізовано механізм їх взаємодії та алгоритм упровадження в господарську та фінансову діяльності суб'єктів підприємництва.

Ключові слова: антикризове фінансове управління, санація, ліквідація, банкрутство, криза.

Мокряк К.В. КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ВЛИЯНИЯ РАЗВИТИЯ КРИЗИСА ПРЕДПРИЯТИЯ И МЕХАНИЗМОВ ЕЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ

В статье исследован комплекс мероприятий, направленных на преодоление финансового кризиса предприятия. Подробно исследованы каждый из механизмов обеспечения устойчивого финансового состояния. Проанализирован механизм их взаимодействия и алгоритм внедрения в хозяйственную и финансовую деятельности субъектов предпринимательства.

Ключевые слова: антикризисное финансовое управление, санация, ликвидация, банкротство, кризис.

Mokriak K.V. COMPREHENSIVE APPROACH TO DETERMINE THE IMPACT OF ENTERPRISE CRISIS AND MECHANISMS TO OVERCOME

In the article the complex of measures to combat the financial crisis the company. Detailed analysis of each of mechanisms to ensure a sustainable fiscal situation. Analyzed the mechanism of their interaction, and algorithm implementation in the business and financial entities.

Keywords: financial crisis management, reorganization, liquidation, bankruptcy, crisis.

Постановка проблеми. З розвитком світових кризових явищ проблема порятунку вітчизняних суб'єктів господарювання з часом лише загострюється. Проте недостатні теоретичні та практичні знання й навички менеджерів зменшують шанси суб'єктів господарювання на вдале подолання кризових явищ та змогу забезпечити стійкий розвиток підприємства в майбутньому.

Тому дослідження підходів щодо визначення розвитку кризи підприємства та механізмів її подолання на сучасному етапі розвитку економіки є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку кризи підприємства та механізмів її подолання займаються багато зарубіжних та вітчизняних вчених: О. Терещенко, І. Бланка, З. Хелферта, Р. Холта, Дж. Хорн та інші.

Мета статті – сформулювати комплексний підхід визначення впливу розвитку кризи підприємства та механізмів її подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання для подолання кризових явищ на підприємстві вітчизняні менеджери використовують низку прийомів та методів покращення фінансового стану та подолання кризи. Найбільш дієвими з них на сьогодні виділяють такі:

- антикризове фінансове управління підприємством;
- фінансова санація підприємства;
- банкрутство та ліквідація підприємства;

Алгоритм упровадження антикризових методів залежно від розвитку життєвого циклу підприємства зображено на рис. 1.

Для виявлення початкових проявів фінансової кризи та коливань фінансового стану на підприємстві використовується антикризове фінансове управління підприємством.

Антикризове фінансове управління – це система принципів та методів розробки й реалізації спеціальних управлінських рішень, які направлені на попередження та подолання фінансових криз підприємства, а також мінімізацію їх негативних наслідків [1, с. 328].

Антикризовому фінансовому управлінню як сукупність методів покращення фінансового стану підприємства притаманно використовувати такі прийоми;

- здійснення постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку;
- визначення масштабів кризового стану підприємства;
- дослідження основних чинників, які характеризують кризовий розвиток підприємства;
- формування системи цілей виходу підприємства з кризового стану, адекватних його масштабам;
- вибір і використання дієвих внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства, які відповідають масштабам його кризового фінансового стану;
- вибір ефективних форм санації підприємства;
- забезпечення контролю за результатами розроблених заходів щодо виведення підприємства з фінансової кризи [2, с. 597].

Для подолання проявів значного погіршення фінансового стану підприємства використовується